

Фролова М.Е.

Херсонський національний технічний університет

Козел В.М.

Херсонський національний технічний університет

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ АУДИТОРІЇ

У статті розглядаються ключові аспекти інформаційної війни в цифрову епоху, зокрема її вплив на студентську аудиторію як одну з найбільш вразливих соціальних груп. Цифрова епоха принесла як безпрецедентні можливості для обміну знаннями, так і нові виклики у вигляді маніпуляцій, дезінформації та кібератак. Інформаційна війна стала невід'ємною частиною глобальних конфліктів, а студентська молодь, як найбільш активна частина суспільства у сфері цифрового споживання, є однією з головних мішеней для таких загроз. Досліджено основні методи ведення інформаційної війни, такі як маніпулятивні технології, дезінформація, фейкові новини, інформаційні операції та кібератаки. Особливу увагу приділено механізмам психологічного впливу цифрового контенту на світогляд молоді, формування суспільних настроїв та критичного мислення. Проаналізовано ключові загрози, що постають перед студентською аудиторією в умовах інформаційної війни, включаючи ризики радикалізації, поляризації суспільної думки та втрати довіри до традиційних джерел інформації. Висвітлено сучасні стратегії протидії інформаційним атакам, зокрема медіаграмотність, розвиток критичного мислення та державну політику в сфері інформаційної безпеки. Автори наголошують, що дослідження спрямоване на виявлення механізмів поширення дезінформації, вивчення рівня інформаційної безпеки студентів та їхньої здатності розпізнавати маніпулятивний контент. Виокремлено, що молодь повинна володіти навичками медіаграмотності, критичного мислення та кібербезпеки, щоб ефективно протистояти цим загрозам. Важливими заходами для протидії інформаційній війні є освітні програми з цифрової грамотності, популяризація фактчекінгу та активна участь у критичному аналізі інформації. У статті представлено результати анкетування здобувачів вищої освіти Херсонського національного технічного університету, які демонструють рівень обізнаності студентської молоді щодо впливу інформаційної війни в сучасному цифровому просторі. Отримані результати можуть бути використані для розробки освітніх програм з інформаційної гігієни, що сприятиме формуванню стійкості молоді до маніпулятивного інформаційного впливу.

Ключові слова: інформаційна війна, дезінформація, студентська аудиторія, цифрова епоха, критичне мислення, інформаційна безпека.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та глобальної інформатизації суспільства проблема інформаційної війни набуває особливої актуальності. Інформаційні атаки, маніпуляції громадською думкою, поширення дезінформації та фейкових новин є ключовими інструментами впливу на суспільство, що використовуються як державними, так і недержавними суб'єктами. Однією з найбільш вразливих груп у цьому контексті є студентська аудиторія, яка активно взаємодіє з цифровими медіа та соціальними мережами, споживаючи та поширюючи інформаційний контент.

Сучасні студенти є активними користувачами цифрового простору, де інформаційні загрози

можуть мати суттєвий вплив на їхню свідомість, формування світогляду, політичні погляди та поведінку. Недостатня медіаграмотність та критичне мислення роблять студентів особливо вразливими до маніпулятивного контенту, що може спричинити соціальну поляризацію, психологічні наслідки та навіть підривати основи демократичного суспільства. Водночас, студентська молодь має великий потенціал до адаптації та навчання, що відкриває можливості для ефективної протидії інформаційним загрозам через освітні програми та розвиток критичного мислення. Таким чином, дослідження є актуальним і важливим у контексті виявлення основних механізмів інформаційної війни, аналіз їхнього впливу на студентську

аудиторію та розробку рекомендацій щодо підвищення рівня інформаційної грамотності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що теоретичні аспекти, пов'язані з визначенням сутності інформаційної війни, різного роду маніпуляцій у засобах масової інформації, визначенням фейкових новин як інструмента інформаційної війни, були присвячені роботи таких вітчизняних науковців: Шугаєв А. В. «Феномен інформаційної війни», Примуш М. В., Осмоловська А. О. «Інформаційний вимір політичних конфліктів: теоретичні підходи та практичне втілення»; Кротюк В. А., Староконь Є. Г. «Сучасні війни у проблемному полі гуманітарних наук»; Шемчук В. В. «Концептуальні підходи до розуміння інформаційної війни в сучасному світі»; Сопилко І. М., Череватюк В. Б. «Інформаційно-культурна війна в умовах збройної агресії». Питання медіаманіпуляції розглядають Шульська Н. М., Зінчук Р. С. «Медіаманіпуляції в умовах російсько-української війни (на прикладі локальних ЗМІ)». Проблеми інформаційної безпеки висвітлено в працях Бикова О. М. «Інформаційна безпека як детермінанта збереження української державності в умовах ведення війни»; Данильян О. Г., Дзьобань О. П. «Сучасна війна: трансформація сенсу в епоху інформаційних технологій». Вплив інформаційної війни на свідомість та поведінку людей розглядає Пащенко А. «Методи та складові сучасної інформаційної війни, вивчення її впливу на свідомість та поведінку людей».

У парадигмі деструктивного впливу РФ на свідомість молоді розглядає соціальні мережі Черниш Р. Ф. «Соціальні мережі як спосіб деструктивного впливу спецслужбами Російської Федерації на свідомість молоді». Питання розвитку критичного мислення бачимо у роботах Купечала С. В. «Критичне мислення як засіб спротиву в інформаційній війні».

Постановка завдання. Метою цього дослідження є аналіз основних викликів і загроз, пов'язаних з інформаційною війною в цифрову епоху, та визначення їхнього впливу на студентську аудиторію. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

1. Дослідити основні концепції та підходи до визначення інформаційної війни в контексті сучасного цифрового середовища.

2. Виявити ключові загрози та виклики, з якими стикається студентська аудиторія в умовах інформаційного протистояння.

3. Аналізувати механізми поширення дезінформації та маніпуляцій у цифровому просторі, зокрема в соціальних мережах та онлайн-медіа.

4. Оцінити вплив інформаційної війни на студентську аудиторію, зокрема на її критичне мислення, інформаційну безпеку та соціальну активність.

Методологічною основою дослідження є комплексний підхід, що поєднує контент-аналіз, дискурс-аналіз та соціологічні методи дослідження рівня обізнаності студентської молоді щодо інформаційних загроз.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна війна – це складне й багатовимірне явище, яке виходить за межі традиційного військового протистояння. Її суть полягає у використанні інформації як ресурсу впливу, інструменту маніпуляції й засобу домінування. У науковій літературі цей термін визначається наступним чином: «Інформаційна війна може бути охарактеризована як комплекс заходів інформаційного забезпечення, протидії та захисту, спрямованих на досягнення та збереження переваги у сфері інформації над опонентом. Це включає в себе розповсюдження пропаганди, маніпуляцію інформацією, кібератаки, дезінформацію та інші атаки, які використовуються для впливу на мислення та переконання аудиторії» [1, с. 15].

Комплексне визначення пропонує В. Шемчук: «Інформаційна війна це – суспільно-політичне явище, яке у політичному аспекті є продовженням домінуючих ідеологічних засад державної політики, що здійснюється за допомогою комплексу засобів інформаційно-технологічної індустрії, механізмів інформаційно-психологічного впливу на суспільство всередині держави чи населення країн-конкурентів в умовах політичного (воєнно-політичного, економічного) конфлікту з метою формування в соціальному аспекті єдності суспільства, визначення його ідентичності та інформаційного захисту світоглядних цінностей, а також – деморалізації та фрагментації населення і силових компоненти держав-противників у межах глобального інформаційного простору» [2, с. 33].

Основною метою ІВ є формування сприятливого інформаційного середовища для однієї сторони та дестабілізація ситуації в іншій. Це досягається через використання сучасних комунікаційних технологій, соціальних мереж, пропаганди, маніпулятивних технологій та спеціальних операцій у кіберпросторі. Сучасні цифрові технології сприяють швидкому поширенню інформації,

що має як позитивні, так і негативні наслідки. Здобувачі вищої освіти отримують доступ до безмежного обсягу даних, але разом із цим піддаються ризику маніпуляцій та дезінформації. У сучасному інформаційному просторі студенти часто стикаються з фейковими новинами, що поширюються через соціальні мережі, месенджери та навіть деякі традиційні засоби масової інформації. «Фейки – спеціально створена новина, подія чи журналістський матеріал, який містить неправдиву або перекручену інформацію, що дискримінує як певну людину чи групу осіб в очах аудиторії, так і цілого суспільства» [3, с. 23]. Це явище має серйозні наслідки, оскільки недостатня перевірка джерел призводить до формування хибних уявлень про події та явища.

Ще однією особливістю є зміна поняття довіри. У суспільстві, де обсяги дезінформації та фейкових новин постійно зростають, довіра до традиційних джерел інформації, таких як ЗМІ, уряди чи наукові установи, поступово зменшується. Натомість людина все частіше шукає підтримку своїх переконань у альтернативних джерелах, які не завжди є достовірними. «Це сприяє зростанню скептицизму та навіть цинізму щодо офіційної інформації, що ще більше ускладнює формування єдиного розуміння соціальної реальності. Інформаційні операції спрямовані здебільшого на те, щоб емоції переважали і з дискусій були практично видалені раціональні елементи. У поєднанні з «приклеюванням ярликів» усі ці дії сприятимуть формуванню міфів, необхідних певним соціальним колам, спотворенню адекватного образу того, що відбувається» [4, с. 16].

Фейки можуть мати значний вплив на студентську молодь, зокрема: формування хибних уявлень – молодь, яка стикається з неправдивою інформацією, може сприймати її як достовірну, що призводить до викривленого розуміння подій та явищ; маніпуляція свідомістю – фейки часто використовуються для нав'язування певних поглядів, що може впливати на політичні, соціальні та культурні переконання студентів; поширення дезінформації – якщо студенти не вміють критично оцінювати інформацію, вони можуть далі розповсюджувати фейки, сприяючи їх популяризації; психологічний вплив – фейкові новини можуть викликати паніку, страх, тривожність або навіть агресію серед студентів, що впливає на їхній емоційний стан та навчальний процес; підриг критичного мислення – якщо студентська молодь не розвиває навички аналізу інформації, вона стає більш вразливою до маніпуляцій та пропаганди.

Щоб уникнути негативного впливу фейків, важливо навчати студентів медіаграмотності, критичному мисленню та вмінню перевіряти інформацію з кількох джерел. Ось кілька прикладів проблемно пошукових завдань щодо розвитку медіаграмотності та критичного мислення, які ми використовували у викладанні студентам ХНТУ:

Факт чи маніпуляція? Вам запропоновано новинну статтю з соціальних мереж. Визначте, чи містить вона маніпулятивні прийоми (емоційно забарвлені слова, непідтверджені факти, вибіркове висвітлення подій). Аргументуйте свою думку.

Розпізнаємо фейки. Оберіть три новини з інтернету. Перевірте їхню достовірність за допомогою перевірених джерел (офіційних сайтів, незалежних фактчекінгових платформ). Визначте, які з них є фейковими, і поясніть, як ви це зрозуміли.

Прихована реклама чи журналістський матеріал? Перед вами стаття на новинному сайті. Визначте, чи є в ній ознаки прихованої реклами (замовного матеріалу). На які маркери варто звертати увагу?

Формування власної думки. Оберіть складну соціальну проблему (наприклад, екологічну кризу, цифрові технології та конфіденційність даних). Знайдіть різні точки зору та спробуйте сформулювати власну обґрунтовану позицію.

Альтернативні сценарії. Оберіть історичну або сучасну подію. Розробіть альтернативний сценарій її розвитку. Що могло б статися, якби деякі обставини змінилися? Які можливі наслідки?

Ці завдання допомагають студентам навчатися аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції та формувати аргументовані думки.

Боротьба з фейковими новинами є спільною відповідальністю всіх користувачів інформаційного простору. Освіченість у питаннях медіаграмотності допомагає студентам критично сприймати інформацію, розпізнавати маніпуляції та формувати власну об'єктивну думку. Чим більше людей буде свідомо ставитися до інформації, тим менший вплив матиме дезінформація на суспільство.

Найбільш показовим є маніпуляція свідомістю через соцмережі. Алгоритми соцмереж підбирають контент на основі інтересів користувачів. У сучасному інформаційному середовищі студенти є однією з найбільш вразливих аудиторій до дезінформації. Вони активно споживають контент із соціальних мереж, новинних сайтів і блогів, часто не маючи достатніх навичок критичного мислення для розпізнавання

фейкової інформації. «Дезінформація, як форма спотворення реальності, важливим ідеологічним інструментом. Поширення неправдивих або частково правдивих відомостей дозволяє маніпулювати громадською думкою, сприяючи створенню ілюзій, які відповідають інтересам певного суб'єкта. Дезінформація діє за принципом повторюваності: навіть найабсурдніші твердження, якщо їх достатньо часто транслювати, починають сприйматися як істина. Цей феномен відомий як «ефект ілюзії правди», що широко використовується в умовах інформаційних конфліктів. Дезінформація використовується для маніпулювання публічною свідомістю та формування специфічного сприйняття» [5, с. 84].

У світлі цих проблем можемо визначити основні наслідки дезінформації для студентської аудиторії: формування викривленої картини світу. (студенти, які регулярно стикаються з маніпулятивною інформацією, можуть втрачати здатність розрізняти факти та вигадки. Це впливає на їхнє сприйняття політичних, соціальних і наукових подій); емоційна маніпуляція (дезінформація часто апелює до емоцій, викликаючи страх, ненависть або паніку. Це може впливати на психологічний стан студентів, підвищувати рівень тривожності та радикалізувати їхні погляди.); погіршення аналітичних навичок (постійний вплив маніпулятивного контенту може призвести до того, що студенти перестають аналізувати інформацію, стаючи пасивними споживачами даних); психологічний аспект (інформаційна війна спрямована не тільки на зміну фактів, а й на вплив на емоції, почуття та поведінкові установки аудиторії).

У цьому контексті розділяємо тези сучасних українських дослідників, які вважають, що «найуразливішими «мішенями» для маніпулятивного впливу є налякані, емоційно виснажені, дезорієнтовані люди або ті, хто в ейфорії, охоплені бажанням робити будь-що, аби тільки відчувати причетність до подій, тому важливою стає здатність

особистості до об'єктивного оцінювання власних думок, ретельної оцінки та перевірки своїх рішень, вміння бачити і враховувати всі аргументи «за» і «проти», створення власного сценарію поведінки. Забезпечити це може інструментарій критичного мислення, яке в умовах інформаційного спротиву перетворюється не лише на ефективну та дієву зброю, а й являє собою громадянську компетенцію. Людина, яка володіє навичками критичного мислення, здатна протистояти пропагандистським маніпуляціям, розпізнати фейковий інформаційний контент, відфільтровувати когнітивні упередження та протидіяти маніпуляціям, а також допомогти іншим «вижити» в умовах інформаційної агресії» [6, с. 20–27].

З метою дослідження ефективності інформаційної безпеки в студентському середовищі проведено анкетування серед здобувачів вищої освіти Херсонського національного технічного університету, яке дозволило виявити основні загрози та виклики інформаційної війни для студентської аудиторії. В опитуванні взяли участь 73 студенти таких спеціальностей: 121 – Інженерія програмного забезпечення; 122 – Комп'ютерні науки; 123 – Комп'ютерна інженерія.

Результати моніторингу представлені у вигляді діаграм.

Висновки. На основі аналізу відповідей респондентів можна зробити такі висновки: більшість студентів регулярно стикаються з фейковими новинами та дезінформацією, що свідчить про значну проблему інформаційного середовища. Соціальні мережі залишаються основним джерелом отримання новин для студентів, випереджаючи традиційні медіа, такі як телебачення, радіо та друковані видання. Водночас значна частина опитаних звертається до новинних сайтів.

Хоча значна кількість студентів вважає себе достатньо обізнаними у розпізнаванні дезінформації, все ж частина з них визнає, що має труднощі з ідентифікацією неправдивих новин. Біль-

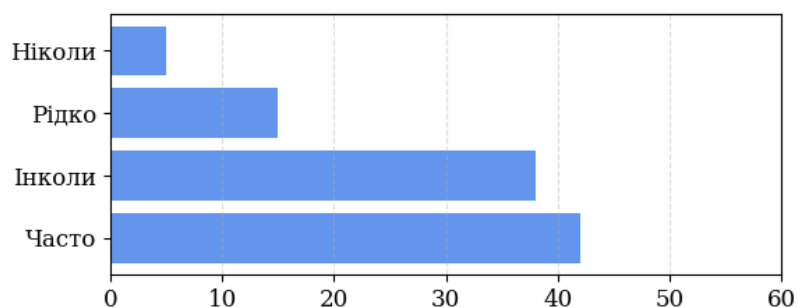

Рис. 1. Як часто ви стикаєтесь із дезінформацією або фейковими новинами в мережі?

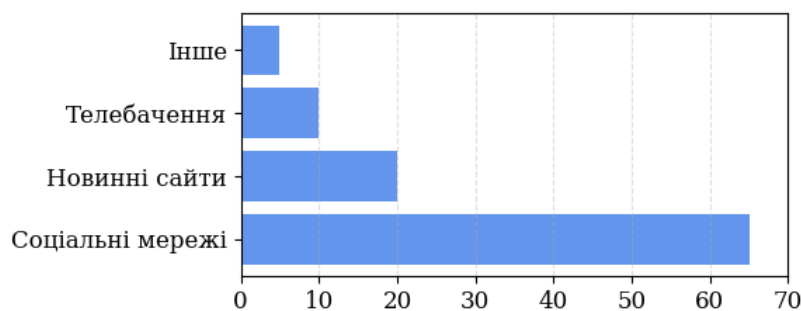

Рис. 2. Які основні джерела інформації ви використовуєте?

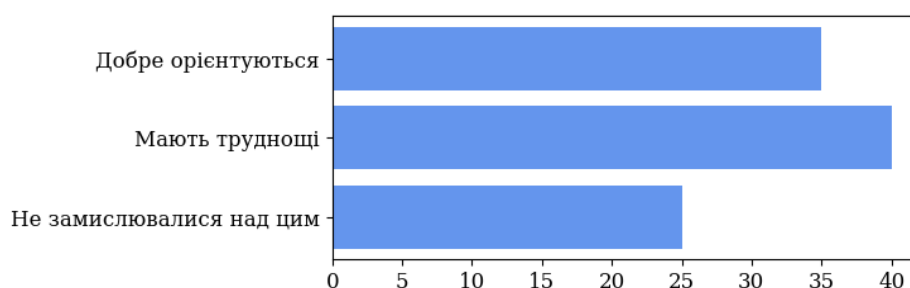

Рис. 3. Чи вважаєте ви себе достатньо обізнаними у розпізнаванні фейкової інформації?

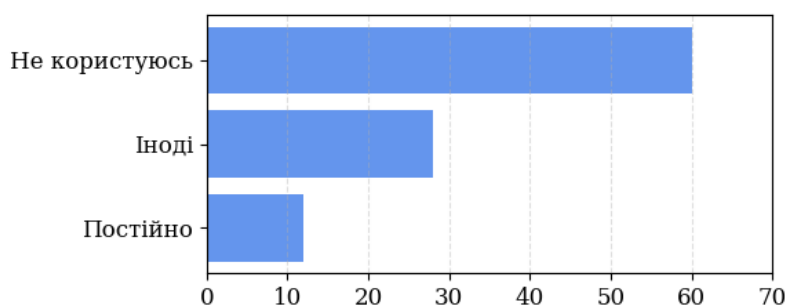

Рис. 4. Чи використовуєте ви інструменти для перевірки достовірності інформації?

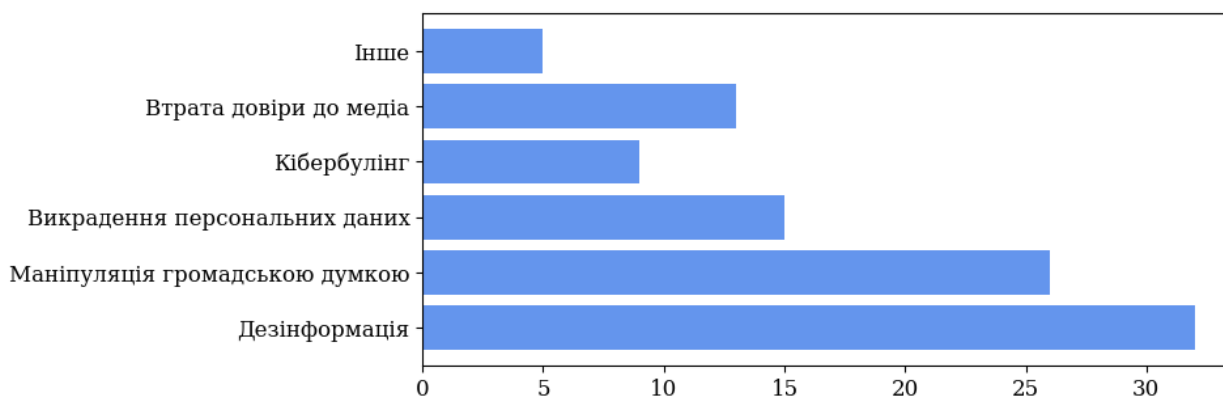

Рис. 5. Які основні загрози інформаційної війни для студентів?

шість респондентів оцінили рівень інформаційної гігієни у своєму навчальному закладі як середній або низький, що вказує на необхідність підвищення рівня медіаграмотності.

Частина студентів зазначила, що вони помічали інформаційні атаки, спрямовані на студентську аудиторію, однак значна частина не впевнена у цьому, що може свідчити про недо-

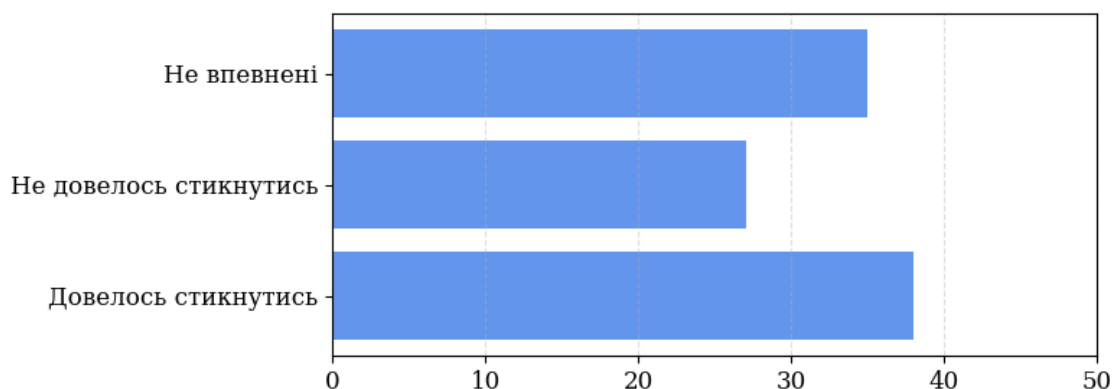

Рис. 6. Чи стикалися ви з інформаційними атаками або кампаніями дезінформації?

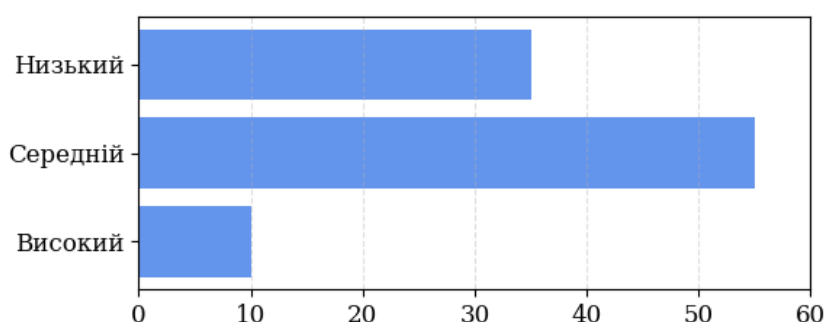

Рис. 7. Як ви оцінюєте рівень інформаційної гігієни серед студентів вашого навчального закладу?

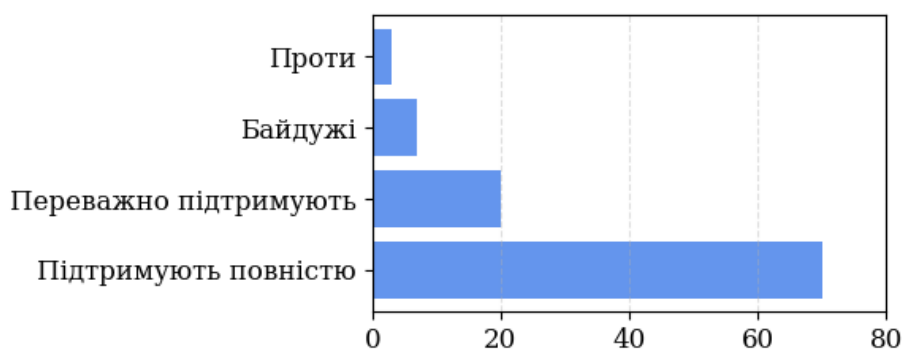

Рис. 8. Чи вважаєте ви необхідним введення курсів з інформаційної безпеки для студентів?

статне розуміння механізмів дезінформаційних кампаній. Більшість респондентів оцінили рівень інформаційної гігієни у своєму навчальному закладі як середній або низький, що вказує на необхідність підвищення рівня медіаграмотності. Переважна більшість студентів підтримує ідею введення курсів з інформаційної безпеки. Для протидії цим загрозам необхідно розвивати критичне мислення, підвищувати рівень медіаграмотності та дотримуватися принципів цифрової гігієни. Лише комплексний

підхід дозволить мінімізувати негативний вплив інформаційних атак і сформувати суспільство, здатне ефективно орієнтуватися в інформаційному просторі.

Перспективи подальших досліджень ми бачимо у розробці навчальних планів, нових навчальних методик, щодо розвитку критичного мислення та навичок перевірки інформації; впровадження освітніх програм з медіаграмотності та кібербезпеки; підвищення обізнаності про ризики дезінформації та маніпуляцій у соцмережах.

Список літератури:

1. Ларіончева Н. Сучасні інформаційні війни: на прикладі російсько-українського протистояння. Політикус. Теорія та історія політичної науки. 2024. Вип. 1. С. 14–21. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-1.2>.
2. Шемчук В. В. Концептуальні підходи до розуміння інформаційної війни в сучасному світі. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2019. Т. 30(69), № 3. С. 29–35.
3. Андрушків Б., Вівчар О., Кирич Н., Погайдак О. Фейки, чутки та плітки як засіб суспільної дезінформації і послаблення безпекової компоненти управління державою. Review of transport economics and management. 2019. Вип. 1(17). С. 21–34.
4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Сучасна війна: трансформація сенсу в епоху інформаційних технологій. Інформація і право. 2022. № 4(43). С. 9–22. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4\(43\).269958](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4(43).269958)
5. Петренко С., Назаренко Н. Практичні аспекти ведення інформаційної війни в онлайн-просторі. Інформаційні технології та суспільство. 2024. № 1(12). С. 83–87. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.it.2024.1.12>.
6. Специфіка розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища: колективна монографія. Березовська-Чміль О. Б., Кучин С. П., Чернишова Т. О. та ін. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. 121 с.

Frolova M.E., Kozel V.M. INFORMATION WARFARE IN THE DIGITAL AGE: CHALLENGES AND THREATS FOR THE STUDENT AUDIENCE

The article examines key aspects of information warfare in the digital age, particularly its impact on the student audience as one of the most vulnerable social groups. The digital era has brought both unprecedented opportunities for knowledge exchange and new challenges in the form of manipulation, disinformation, and cyberattacks. Information warfare has become an integral part of global conflicts, and student youth, as the most active segment of society in digital consumption, is one of the main targets of such threats. The study explores the main methods of conducting information warfare, such as manipulative technologies, disinformation, fake news, information operations, and cyberattacks. Special attention is given to the psychological impact of digital content on young people's worldview, the formation of public attitudes, and critical thinking. The article analyzes the key threats faced by the student audience in the context of information warfare, including the risks of radicalization, the polarization of public opinion, and the loss of trust in traditional sources of information. The study highlights modern strategies for countering information attacks, including media literacy, the development of critical thinking, and state policies in the field of information security. The authors emphasize that the research aims to identify the mechanisms of disinformation dissemination, assess students' level of information security, and evaluate their ability to recognize manipulative content. It is emphasized that young people should possess media literacy, critical thinking, and cybersecurity skills to effectively counter these threats. Key measures to counteract information warfare include educational programs on digital literacy, the promotion of fact-checking, and active participation in the critical analysis of information. The methodological basis of the research is a comprehensive approach that combines content analysis, discourse analysis, and sociological methods to study the awareness level of student youth regarding information threats. The obtained results can be used to develop educational programs on information hygiene, which will contribute to strengthening youth resilience against manipulative informational influence. The article presents the results of a survey conducted among higher education students at Kherson National Technical University, demonstrating the level of student awareness regarding the impact of information warfare in the modern digital space. Overall, the survey results indicate the need for a comprehensive approach to shaping an information culture among students, which will help reduce the influence of manipulative content and enhance digital security.

Key words: information warfare, disinformation, student audience, digital age, critical thinking, information security.